

ОСНОВНІ МОДЕЛІ ТА ФАКТОРИ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Структурна перебудова національної економіки в умовах її постіндустріального розвитку розглядається як один з головних факторів економічного зростання. При цьому, оптимальна структура національної економіки дозволяє отримати додатковий ефект від мобілізації факторів економічного розвитку. Досягнення оптимальних пропорцій між елементами структури національної економіки є, з одного боку необхідною умовою, а з іншого логічним результатом її ефективного функціонування та розвитку. Тобто, структурну перебудову необхідно розглядати як складову загального механізму розвитку національної економіки. Дослідження основних теоретичних моделей та визначення її факторів виступають основою конструювання механізмів структурної перебудови національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення детермінант економічної динаміки, кількісних та якісних змін, диспропорцій, кризового стану, спадів та підйомів, займають центральне місце у більшості сучасних досліджень. Необхідно зауважити на відсутності відповідної загально визнаної концепції, що на нашу думку, пояснюється багатомірністю цілей функціонування економіки.

Теоретико-прикладні концепти розвитку національної економіки вітчизняних економістів: Я.В. Белінської, З.С. Варналія, В.М. Гейця, А.А. Гриценко, М.І. Долішнього, Я.А. Жаліло, А.Ф. Мельник, А.І. Мокія, О.Ф. Новікової, Т.В. Пеппи, Д.С. Покришки, Л.І. Федулової, А.А. Чухно, виходять з необхідності структурної перебудови вітчизняної економіки, основними напрямками якої виступають:

- структурна перебудова у напрямі збільшення частки високотехнологічних, експортно-орієнтованих, галузей імпортозаміщення та випуску кінцевої продукції;
- інноваційно-технологічна перебудова та оновлення виробничих процесів, зниження матеріало- та енергоємності;
- зменшення диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів, посилення їх конкурентоспроможності на національних та міжнародних ринках [1-9].

Формулювання завдання дослідження. Метою дослідження є визначення узагальненої конструкції механізму структурної перебудови на основі вивчення змісту основних моделей та факторів, які детермінують структурну динаміку національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчаючи процес розвитку національної економіки, економісти приходили до різного розуміння його сутності, у результаті чого сформувалося кілька основних напрямів теорії економічного росту, які можна використати при аналізі взаємодії процесів розвитку й удосконалювання економічної структури: 1) модель лінійних стадій росту; 2) неокласична модель; 3) модель кумулятивної причинності; 4) модель структурних перетворень; 5) нова теорія економічного росту; 6) еволюційна теорія – універсальна циклічна модель. Зазначені моделі розроблялися з метою визначення оптимального співвідношення між факторами економічного розвитку, умов, що забезпечують його бажані темпи і стабільність, найважливіших пропорцій між елементами макроекономічного відтворення.

Перша модель, розглядає процес розвитку як серію послідовних стадій економічного росту, через які повинна пройти будь-яка країна. Згідно з теорією найбільш відомого представника цього напрямку У. Ростоу, економічний устрій будь-якого суспільства може бути охарактеризовано в межах одного з наступних етапів розвитку:

- традиційне суспільство;
- дозрівання передумов для ривка;

- ривок до самопідтримуючого росту;
- перехід до технологічної зрілості;
- ера масового споживання.

Всі розвинені країни, за цією теорією, пройшли через стадію ривка до самопідтримуючого росту, у той час як країни, що розвиваються перебувають або на стадії традиційного суспільства, або стадії дозрівання передумов для ривка. Перейти ж до ривка вони можуть тільки за умов здійснення заходів щодо оптимізації структури економіки, у тому числі за рахунок здійснення достатніх інвестицій з метою прискорення економічного росту [10].

Неокласичні моделі розвитку економіки розроблені в роботах Дж. Бортса, Х. Зібберта, Р. Солоу, Т. Свана, Г. Менк'ю, Д. Ромера, А. Уейла, Р. Барро, Х. Сало-і-Мартіна, Р. Харрода і Є. Домара, Р. Хола і Ч. Джонса [11]. Узагальнюючи неокласиків можна зазначити, що їхні концепції виходять з постулатів теорії ринкової рівноваги. Ринкова мобільність факторів призводить до повернення економічної системи у стан рівноваги структурних елементів, яка формує більш високий рівень розвитку. Основними факторами розвитку виступають перш за все, виробничий потенціал економіки, кількість і якість природних ресурсів, загальна чисельність і кваліфікація трудових ресурсів, запаси капіталу, рівень технологій.

Економічний механізм розвитку за допомогою інвестицій описується неокласичною моделлю Харрода-Домара. Модель враховує тільки капітал як єдиний фактор розвитку, що синтезує в собі функціонування всіх інших. Із проведеного вченими аналізу випливає, що:

1) економічний розвиток передбачає не просто підтримку поточного рівня інвестицій, а їх збільшення, що розглядаються як «спонукальні поштовхи» або «нові імпульси» до розвитку;

2) зріст національного доходу відображається виключно функцією нагромадження капіталу;

3) капіталомісткість не залежить від співвідношення цін і виробничих факторів, а визначається лише технічними факторами виробництва.

Таким чином, для забезпечення економічного розвитку в країні необхідно постійне заощадження й інвестування певної частки ВВП. Саме так У. Ростоу та його послідовники визначають умови для ривка. Країни, здатні зберігати 15-20% ВВП, можуть розбудовуватися швидше тих, у кого норми заощаджень нижче. Збільшення заощаджень та інвестицій є необхідною, але не достатньою умовою розвитку й наступного росту. Необхідні структурні, інституціональні й культурні передумови, які полягають у розвиткові товарних і грошових ринків, підготовці кваліфікованих кадрів, культурі підприємництва, ефективній адміністративній системі.

Діаметрально протилежних поглядів на архітектоніку розвитку національної економіки дотримувалися представники теорій кумулятивної причинності Г. Мюрдаль, А. Хіршман, Ф. Перру, Ж-Р. Будвіль, П. Потье, Х. Річардсон, Дж. Фрідман [12].

В основі моделей кумулятивної причинності знаходиться положення про нерівномірний розвиток економіки в умовах вільної конкуренції. Основними факторами розвитку визнаються спеціалізація і територіальний поділ праці, існування центрів росту, каналів його поширення в національному економічному просторі, формування системи центральних місць (агломерацій), дифузія нововведень, постійна віддача від масштабів виробництва.

Найбільше визнання серед кумулятивних моделей отримала конструкція теорії полюсів росту, обґрунтована Ф. Перру, і заснована на положеннях вчення про інноваційний розвиток економіки Й. Шумпетера. В її основі лежить уявлення про провідну роль галузевої структури економіки, і в першу чергу, галузей, що лідирують та створюють нові товари і послуги. Вона розвиває теорію центральних місць В.

Кристаллера, використовуючи більш сучасні досягнення економічної науки (зокрема, метод «витрати - випуск» В. Леонтьєва) [13].

В межах теорії структурних перетворень, економічний розвиток розглядається в контексті переходу від традиційного господарства до високотехнологічних галузей. Двохсекторна модель А. Льюїса виходить з положення, що основними факторами економічного розвитку виступають: міграція робочої сили із села в місто та зростання виробництва й зайнятості у високотехнологічних галузях. Їх розвиток детермінується зростом реінвестування, яке відбувається на основі накопичення капіталу, що викликає збільшення обсягів виробництва, міграції, зайнятості. Після того як уся зайва сільська робоча сила буде поглинена новими галузями промисловості процес збільшення зайнятості й самопідтримуючого росту припиняється. Історичний характер моделі пояснює те, що вона не враховує сучасні інституціональні й економічні реалії, такі як відсутність надлишків робочої сили в селі, міське безробіття, що частково детермінується розвитком технологій [14].

В межах структуралістської теорії економічного розвитку, була сформована трифазна модель Х. Ченери. Основними чинниками структурної трансформації економіки визначаються: розвиток технологій, зростаючі потреби суспільства, відкритість національної економіки, нагромадження капіталу, зростання рівня освіти. Модель відображає фази навздогінного розвитку країн, що розвиваються. Засновуючись на положенні неокласичної теорії про мобільність факторів, основним з яких є капітал. Автор моделі розкриває логіку послідовної зміни макроекономічних пропорцій: збільшення заощаджень, вирівнювання середньої схильності до заощаджень і норми інвестицій, приріст іноземних інвестицій, перерозподіл інвестиційних потоків, забезпечення випереджального зростання експорту у порівнянні з темпами росту ВВП [15].

Слід зауважити на загальній рисі моделей структуралістів, яка полягає у визнанні необхідності державного впливу на економічні процеси розвитку, за певних умов адаптації, вона може бути використана й у сучасній дійсності.

На противагу структуралістам, за скорочення державного втручання в економіку виступали представники неокласичного напрямку в економічній думці, такі як П. Бауэр, М. Джонсон, Д. Саймон. Вони наголошували на необхідності забезпечення відкритості економіки, приватизації неефективних державних підприємств і позитивній ролі вільних ринків.

Не можна не відзначити й дослідження відомих представників неокласичного синтезу – економістів П. Самуельсона і В. Леонтьєва. Самуельсона вважають автором теорії виявлених переваг споживачів. Прагнучи досягти максимуму корисності, споживач зіставляє варіанти й зупиняється на кращих з них у відповідності зі своїми уподобаннями. Самуельсон аналізує, яким шляхом можна максимізувати виробництво продуктів певної структури, оскільки у випадку структурних змін відбувається незбалансований ріст окремих галузей і виробництв, що є гальмом для стійкого економічного розвитку.

Зміна обстановки на ринку змінює характер попиту. Особливу актуальність це питання приймає у зв'язку з економічною ситуацією в нашій країні. У вітчизняній економіці утворився найсильніший розрив між можливим і реально наявним сукупним попитом, що виражається в значному недовантаженні в багатьох навіть життєво важливих галузях, у тому числі легкої промисловості, машинобудуванні, сільському господарстві. На відміну від П. Самуельсона, В. Леонтьєв проаналізував систему взаємозв'язків в економіці як єдине ціле. Інструментом аналізу стала таблиця балансів, що ділить господарство на кілька десятків галузей. Ця теоретична модель, що одержала назву «витрати – випуск», послужила основою для побудови багатогалузевої моделі економіки США. Розробка динамічних моделей міжгалузевого балансу використовувалася і для аналізу наслідків різних варіантів економічної політики.

Міжнародна економічна динаміка кінця 80-х початку 90-х років відзначалася збільшенням диференціації соціально-економічного розвитку між різними країнами світу.

Відповідна тенденція, ускладнила застосування традиційних теорій для аналізу економічних процесів. В результаті з'явився новий підхід щодо вирішення проблем розвитку економіки – концепція ендogenous розвитку (нова теорія розвитку). Головна особливість моделі ендogenous розвитку полягає в орієнтації насамперед на внутрішні чинники і механізми, які в сукупності здатні забезпечити саморозвиток і самовідтворення національних економічних систем. Важлива роль при цьому відводиться активній економічній політиці, яка покликана сприяти максимальному залученню усіх наявних у країні ресурсів і механізмів задля розвитку власної національної економічної системи та її кількісного і якісного удосконалення.

Незважаючи на подібність нової теорії розвитку й неокласичних теорій, між ними існують істотні відмінності. Технічний прогрес вже не є єдиною можливою причиною економічного росту в довгостроковій перспективі. Крім того, нова теорія розвитку виходить з відсутності автоматичного вирівнювання темпів розвитку між країнами – вони залишаються незмінними й залежать від рівня нагромаджень і розвитку техніки в даній країні. Технології підвищують прибутковість інвестицій, тому розвиненим країнам вдається підтримувати швидкі темпи росту, а не боротися зі зменшенням прибутковості, на що вказує традиційна теорія. Тривале гальмування темпів росту в країні призводить до ще більш сильного її відставання від розвинених країн за рівнем доходу на душу населення.

Розрив між розвиненими країнами, та країнами що розвиваються збільшується в результаті протиприродного переливу капіталів. Потенційно висока рентабельність інвестицій у країнах, що розвиваються втрачає свою привабливість через низький рівень інвестицій у людський капітал, інфраструктуру та НДДКР. Країни, що розвиваються отримують від інвестицій набагато менше вигід, ніж економічно-розвинені країни.

В межах зазначеної у переліку еволюційної теорії, циклічний розвиток галузевої структури національної економіки виходить з процесу поширення нововведень, який супроводжується виробництвом нових товарів, застосуванням нових технологій й нової техніки, більш ефективним використанням вже відомих матеріалів, освоєнням нових ринків збуту, переходом до більш раціональних форм організації та методів управління.

Матеріальну базу зміни структури, за Й. Шумпетером становлять кластери нововведень, що несуть в економіку заряд технологічного прогресу. Перехід на нові технології обумовлює структурні зрушення, оскільки змінюється поділ праці усередині виробничих ланок, між галузями, між територіями, між секторами відтворення суспільного продукту.

Виділяються наступні фази циклу інноваційних перетворень:

1) початок циклу, що характеризується появою важливого технологічного нововведення, що призводить до появи прибутків у інноватора – в термінах теорії довгих хвиль, початок зростаючої хвилі;

2) середина циклу, масоване поширення нових технологій, пов'язаних з інноваціями, на всі галузі і сектори економіки;

3) закінчення циклу, поступове зниження ефективності інновацій, вичерпання можливостей підвищення ефективності в рамках оновленої структури, спадаюча частина довгої хвилі.

Галузева структура економіки розвивається у відповідності із зазначеною логікою:

1) початок циклу, поява інновацій, зародження нових галузей;

2) середина циклу, поширення технологічних перетворень на традиційні галузі, розширення нових галузей;

3) закінчення циклу, заміна колишніх технологій новими, завершення перетворень галузевої і технологічної структури [16].

Таким чином, сутність економічного розвитку полягає не стільки в нагромадженні капіталу та збільшенні додаткової робочої сили, скільки в їхній диверсифікації до більш ефективних сфер економічної діяльності. Базовою є ідея економічного природного

відбору, коли розвиток найбільш конкурентоспроможних господарюючих суб'єктів відбувається за рахунок витиснення з економічного простору інших членів популяції господарюючих суб'єктів. Не монетарні процеси, а еволюція попиту та пропозиції на нові продукти, нові технології, способи організації виробництва формує бізнес-цикли в економіці.

Для кожної стадії розвитку економіки характерні свої особливості економічного росту. На доіндустріальній стадії спостерігався екстенсивний економічний зріст за рахунок розширення використання природних ресурсів (праця, земля). Індустріальна стадія розвитку характеризується інвестиційним ростом (як екстенсивним, так і інтенсивним). Постіндустріальна стадія характеризується інноваційним характером економічного розвитку.

За умов постіндустріального розвитку, основою процесу структурної перебудови економіки необхідно вважати технологічні зрушення, детерміновані науково-технічним прогресом.

Поняття «технологія» безпосередньо пов'язане зі знаннями щодо організації виробництва матеріальних благ. Воно було введено до наукового обігу у 70-х роках XVIII ст. німецьким дослідником Й. Бекманом. Стосовно індустріальної стадії розвитку економіки вважається, що «технологія» – спосіб перетворення різноманітних ресурсів у процесі виготовлення продукції, обробки та переробки матеріалів, складання готових виробів, контролю якості та управління. Починаючи з промислового перевороту середини XVIII ст. позиція країни у світовій економіці та її політична вага у світі, значною частиною визначаються ступенем її технологічного розвитку. Технології являють собою результат застосування наукових знань.

Рівень технологічного розвитку визначає застосовувані суспільством економічні ресурси. Так, на доіндустріальній стадії ними переважно є земля і праця. На індустріальній стадії разом з появою індустріальних технологій на перше місце висувається промисловий капітал, а потім йдуть праця і земля. На постіндустріальній стадії, коли з'являються інформаційно-комунікаційні технології, в якості головного ресурсу виступає інформація. Необхідно зауважити, що інформація як економічний ресурс існувала на всіх стадіях розвитку суспільства. Історія інформаційного ресурсу нараховує стільки ж століть, скільки й наука, але саме на інформаційній стадії вона стає головним ресурсом економіки.

Вплив науково-технічного прогресу проявляється у модифікації і модернізації економічної структури, започаткуванні нових виробництв, галузей, секторів економіки. Три технологічні революції спричинили принципові зміни в організації виробництва. Перша – спиралася на енергію вугілля й пари, друга – була революцією електрики й нафти, третя (інформаційна революція) – пов'язана з мікроелектронікою, біотехнологією, ядерною енергією, що знаменує етап формування й розвитку моделі постіндустріального суспільства.

Процеси технологічного відтворення в постіндустріальну (інформаційну) епоху характеризуються експонентним прискоренням, а інтернаціоналізація НТП робить структуру економіки ще більш динамічною. Підвищується інформаційна ємність структури економіки. Цей показник поступово стає (поряд з індикаторами фондо-, матеріало-, трудо-місткості) одним з показників ефективності функціонування економіки. Здатність економіки продукувати нову інформацію, швидкість та інтенсивність цього процесу стають найважливішими умовам прогресивних або регресивних структурних зрушень.

За оцінками багатьох дослідників, одним з головних факторів структурної трансформації економіки виступає військовий фактор, під яким ми розуміємо зріст військових витрат, розвиток військово-промислового комплексу, мілітаризацію економіки. Історичний аналіз розвитку державних структур показує, що необхідність забезпечення військових потреб, завжди виступала каталізатором економічного розвитку. Наприклад, перебудова армії та флоту за часів Петра I, спричинила розвиток мануфактурного виробництва та зміну структури економіки. Безпрецедентна за масштабами індустріалізація в СРСР багато в чому в якості основи, спиралася на розвиток військово-промислового комплексу (ВПК).

Дійсно, саме необхідність вирішення багатьох військових (оборонних) завдань у різних країнах спричиняла появу безлічі винаходів, які згодом використовувалися у цивільному секторі економіки, прискорюючи його розвиток.

Третій фактор впливу на структурну перебудову національної економіки полягає у характері співвідношення ринкових та державних механізмів регуляції. Взаємозв'язок ринку і технологічного розвитку проявляється в тому, що ринок виникає спонтанно на основі суспільного поділу праці, який у свою чергу визначається рівнем існуючого технічного розвитку. Поділ праці призводить до розвитку процесів обміну результатами діяльності, тобто росту обсягів ринку, що, за теорією А. Сміта, у свою чергу, підсилює поділ праці.

Ринок впливає на структуру економіки наступними чинниками. По-перше, сукупність ринків і ринкових відносин утворює каркас ринкової економіки. По-друге, ринок сприяє диверсифікації праці і капіталу з одних галузей і секторів економіки в інші. Таким чином, забезпечується мобільність факторів виробництва, від чого залежить гнучкість і своєчасність перебудови структури економіки. По-третє, умови ринкової конкуренції спонукають економічних суб'єктів до ефективного використання всіх видів економічних ресурсів, впровадження нових технологій, забезпечення високого доходу на вкладений капітал. По-четверте, стан і структура ринку визначають потреби у розвиткові окремих видів виробництв, галузей, секторів. По-п'яте, фінансовий ринок впливає на зміни в галузевій, відтворювальній структурі економіки, направляючи кредити й інвестиції в найбільш ефективні з погляду економічної віддачі галузі. По-шосте, ринок праці визначає багато в чому галузеву, технологічну й територіальну структуру економіки.

Четвертим фактором трансформації структури національної економіки виступає глобалізація. Європейська Комісія розглядає глобалізацію як «процес зростаючої взаємозалежності між ринками й виробництвом різних країн під впливом обміну товарів і послуг, а також фінансових і технологічних потоків». Сучасний період розвитку характеризується сильною взаємозалежністю економік різних країн, посиленням міжнародної торгівлі, впливу ТНК, глобального фінансового капіталу. При цьому світова торгівля, транскордонні інвестиції зростають швидше, ніж світове виробництво, що ще тісніше зв'язує економіки між собою. Основними напрямками глобалізації визнаються: фінансово-банківська, інформаційна, інноваційна сфери. Переваги в економічному розвиткові одержують ті держави, що мають відповідні ресурси та направляють їх на розвиток та посилення своїх переваг.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Узагальнюючи зміст моделей структурної перебудови національної економіки необхідно зауважити, що вона здійснюється в довгостроковому періоді та пов'язується з довгостроковими циклічними коливаннями, механіка яких відповідає конструкціям М. Кондратьєва – Й. Шумпетера. Довгохвильові цикли пов'язані з послідовним переходом від домінування одного технологічного укладу, економічна ефективність якого поступово зменшується, до більш прогресивного. Відповідний процес супроводжується зростом масштабів виробництва, продуктивності праці, ускладненням господарських зв'язків, що виражає собою процес економічної еволюції на макрорівні.

Основними факторами, які визначають перебіг структурної перебудови економіки виступають:

- технологічні зрушення, детерміновані науково-технічним прогресом;
- розвиток військово-промислового комплексу, зріст військових витрат, мілітаризація економіки;
- співвідношення ринкових та державних механізмів регуляції;
- глобалізація світогосподарської системи.

Анотація

Статтю присвячено дослідженню змісту основних моделей та факторів структурної перебудови національної економіки. Визначено, що основними детермінантами макроекономічної динаміки виступають: технологічні зрушення, мілітаризація економіки, взаємодія ринкових і державних механізмів регулювання, глобалізація.

Ключові слова: модель структурної перебудови, технологічний уклад, глобалізація, ринкове регулювання, державне регулювання.

Аннотация

Статья посвящена исследованию содержания основных моделей и факторов структурной перестройки национальной экономики. Определено, что основными детерминантами макроэкономической динамики выступают: технологические сдвиги, милитаризация экономики, взаимодействие рыночных и государственных механизмов регулирования, глобализация.

Ключевые слова: модель структурной перестройки, технологический уклад, глобализация, рыночное регулирование, государственное регулирование.

Annotation

The article investigates the contents of the basic models and factors restructuring the national economy. It was determined that the main determinants of macroeconomic dynamics are: technological changes, the militarization of the economy, the interaction of market and state regulatory mechanisms, globalization.

Keywords: model of restructuring, technological way, globalization, market regulation, state regulation.

Список використаних джерел:

1. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети. Монографія / М.І. Долішній. – Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. Досліджень. – К.: Наукова думка. – 2006. – 511 с.
2. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення: [Монографія] / за ред. д.е.н., проф. А.Ф. Мельник. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 608 с.
3. Пепа Т.В. Регіональні проблеми трансформації економічного простору України: теорія, методологія, практика: дис. доктора ек. наук : 08.10.01 / Пепа Тарас Вадимович. – К., 2006. – 410 с.
4. Регіони України: проблеми соціально-економічного розвитку: Монографія / З.С. Варналій, А.І. Мокій, О.Ф. Новікова / За ред. З.С. Варналія. – Нац. Інст. Стратег. Досл. – К.: Знання України. – 2005. – 498 с.
5. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А.А. Чухно. – К.: Логос, 2003. – 631 с.
6. Економіка знань та її перспективи для України / За ред. Акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Ін-т екон. прогноз. України НАН України, 2005. – 168 с.
7. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська та ін. – К.: НІСД, 2011. – 66 с.
8. Економіка України після кризи: орієнтири стратегічних реформ / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська та ін. – К.: НІСД, 2010. – 104 с.
9. Гриценко А. Методологічні основи модернізації України / А. Гриценко // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 4-12.
10. *Ростов У. Стадії економічного росту (некомуністический манифест) / У. Ростов. – Нью-Йорк-М.: Наука, 1981. – 338 с.*

11. Пилипенко И.В. Анализ основных зарубежных теорий конкурентоспособности стран и регионов в современном мировом хозяйстве / И.В. Пилипенко // Известия АН. Серия географическая. – 2003. – № 6. – С. 1521-1539.
12. Мюрдаль Г. Современные проблемы «третьего мира». Драма Азии. Пер. с англ. / Общ. ред. д.э.н., проф. Р.А. Ульяновского. – М.: Изд-во «Прогресс», 1972. – 767 с.
13. Бавико О.Є. Проблема сумісності завдань максимізації темпів росту національної економіки та мінімізації міжрегіональної диференціації / О.Є. Бавико // Бізнес-навігатор: Науково-виробничий журнал. – Херсон: МУБіП. – 2012. – № 27. – С. 82-89.
14. Lewis A. Economic development with unlimited supplies of labour. – Manchester School. – 22 (May 1954).
15. Chenery H.B. The structuralist approach to development policy // American association Papers and Proceedings. – 1975. – № 65. – P. 310–316.
16. Schumpeter J.A. Essays on economic topics of J.A. Schumpeter / J.A. Schumpeter; R. V. Clemence, ed. – N. Y.: Kennikat Press, 1969.